

УДК 159.922.8:004.738.5

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТ ЗАЛЕЖНОСТІ В
РАНЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ**

Соломка Е.Т.,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»

Михайлишин У.Б.,

кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

У статті розглядаються деякі аспекти психологічних особливостей впливу Інтернет-залежності на особистість в ранньому юнацькому віці. Проаналізовано, що Інтернет-залежність – це нав'язливе бажання увійти в Інтернет, перебуваючи off-line, і нездатність вийти з Інтернету, будучи on-line. Встановлено, що вплив рівня залежності від Інтернету на рівень самооцінки та впевненість у собі вірна для показників самооцінки: особистостям із високим рівнем Інтернет-залежності притаманний низький рівень самооцінки, але зв'язку між рівнем залежності та рівнем впевненості в собі виявлено не було. Розроблено корекційну програму у вигляді тренінгу для зниження рівня залежності від Інтернету та підвищення рівня самооцінки і впевненості в собі для молодих людей віком 14-16 років.

Ключові слова: Інтернет-залежність, Інтернет-адикція, хакерство, ігрова діяльність, комунікативна діяльність в Інтернеті, адиктивна поведінка.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується складністю і суперечностями. В останні роки спостерігається комп'ютеризація всіх сфер суспільного життя. Комп'ютери стають необхідною приналежністю офісів, медичних установ, шкіл, міцно входять в наш побут. Швидке поширення нових інформаційних технологій стає одним з атрибутів сучасності. Комп'ютерні мережі, як вид телекомунікації – принципово новий пласт соціальної реальності. Найбільш широке поширення, у наш час, отримала комп'ютерна мережа Інтернет, так само відома під назвою «Всесвітня павутина». Більше не потрібно ходити в кінотеатр, на концерт улюбленої групи, засиджуватися в бібліотеці, обтяжувати себе походами по магазинах, всю необхідну Вам інформацію Ви можете отримати, не відходячи від екрану монітора. З'явився новий вид психічного розладу - Інтернет - залежність.

Актуальність дослідження психологічних наслідків Інтернет-залежності в ранньому юнацькому віці визначається, по-перше, постійним збільшенням числа підлітків і юнаків - користувачів Інтернету (близько 40% в даний час); по-друге, тим, що надмірна пристрасть до Інтернету має руйнівну дію на дитину, викликає негативний вплив на психіку; по-третє, відсутністю глибоких досліджень у цій галузі в силу відносної новизни феномена Інтернет-залежності, який до теперішнього часу в російськомовній та україномовній літературі практично не розглядався. Надзвичайно мало робіт присвячено проблемі Інтернет-залежності в

юнацькому середовищі. І це ще одна причина, в зв'язку з якою психологічне вивчення негативного боку опосередкованої Інтернетом діяльності є актуальною і перспективною галуззю в дослідницькій діяльності.

Віртуальний світ – це тільки ще одна реальність, створена людьми, – кожним для власних цілей. Комусь він потрібний для роботи, іншому – для спілкування. Не варто забувати, що тут, поза вікном браузера, є багато не менш цікавого, і тільки якщо, потрапивши у віртуальний світ, людина може з легкістю повернутися в справжній, світ електронної пошти та веб-сайтів буде по-справжньому цікавим і корисним, а не нудотним і огидним.

Інтернет може приносити як користь, так шкоду для тих хто ним користується, а також для тих, хто навколо.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Проблемою Інтернет-залежності займалися такі вчені, як Голдберг А., Войскунский А. Є., Жичкіна А. Є., Єгорова А.Ю., Короленко Ц.П., Янг К., Д. Грінфілд, К. Скурратт та інші фахівці. Серед українських фахівців, що в різних аспектах досліджують феномен Інтернет-залежної поведінки: Юр'єва Л.М., Чабан О.С., Пілягіна Г.Я, Бугайова Н. М. Однак, досліджень, що б розкривали психологічні особливості впливу Інтернет-залежності на особистість в ранньому юнацькому віці, на сьогодні бракує.

Мета статті: розкриття деяких аспектів психологічних особливостей впливу інтернет-залежності на особистість в ранньому юнацькому віці.

Виклад основного матеріалу. Проблема залежної (адиктивної) поведінки в сучасному світі виявилася чи не найбільш заплутаною і важкою з усіх, що стоять перед людством. Більшість людей мають травмуючий досвід обтяжуючої залежності, починаючи від солодощів, бажання зануритися в гуркіт важкого року і закінчуючи нікотиною, алкогольною та наркотичною. Стандарти сучасного споживацького суспільства за допомогою реклами вимагають підтримки самих різних видів залежностей. У нашому випадку мова піде про найбільш руйнівний вид залежної поведінки, зокрема про залежність від Інтернету.

Основні різновиди діяльності, здійснюваної за допомогою Інтернету, а саме, спілкування, пізнання і гра (розвага), мають властивість захоплювати людину цілком, не залишаючи їй інший раз ні часу, ні сил на інші види діяльності. У зв'язку з цим в даний час інтенсивно обговорюється феномен (або захворювання, або синдром) «залежності від Інтернету», або «Інтернет-адикції» (Internet Addiction Disorder, або IAD). У діяльності «адикта» очевидні глибока зацікавленість, гіпермотивованість. Інтернет-адикція межує з описом суб'єкта, захопленого процесом пізнання, випробування себе або творчості; найбільш адекватним психологічним аналогом феномена залежності від Інтернету буде досвід «поток» (flow), або аутотелічний досвід (М. Чиксентміхай). Досвід потоку можна розуміти як один з можливих процесів внутрішньої мотивації. Виникає відчуття перенесення в нову реальність: досвід потоку веде до порушення відчуття часу, відволікання від навколишнього фізичного і соціального середовища. Крім того, досвід потоку межує з викликом наявних у суб'єкта знань, умінь, навичок і здібностям, в цілому його компетентності у вирішенні проблем.

При цьому аутотелічний досвід не прив'язаний до конкретних видів діяльності [4, с.56].

Може бути висловлено припущення, що супутні феномену Інтернет-адикції (або принаймні такі її різновиди, як «інформаційне перевантаження») поглинання діяльністю, пізнавальна активність, відволікання від оточення, забування обов'язків і «вимикання» з актуального часу, готовність до подолання виникаючих проблем мають ту ж природу, що і досвід потоку.

У недавній час було висловлено і в результаті широкого емпіричного дослідження підтверджено (Д. Хоффман і Т. Новак) припущення, згідно з яким досвід потоку детермінований в діяльності користувачів Інтернету (навігаторів по WWW) наступними параметрами:

- Високий рівень умінь (що відносяться до роботи в Інтернеті) і контролю;
- Високий рівень мобільності (робота в Інтернеті сприймається як виклик - challenge - здібностям і вмінням) і збудження;
- Фокусування уваги (висока концентрація);
- Інтерактивність (швидкість роботи комп'ютера, швидкість завантаження веб-сторінок) і «телеприсутність», або telepresence (здатність забуватися, занурюватися в «кіберпростір» і сприймати його як реальність) [1, с. 376].

Інтернет-залежність сприяє формуванню цілого ряду психологічних проблем: конфліктну поведінку, хронічні депресії, перевага віртуального простору реальному життю, труднощі адаптації в соціумі, втрата здатності контролювати час перебування за комп'ютером, виникнення почуття дискомфорту при відсутності можливості користування Інтернетом. Використовуючи Інтернет, підліток замість прагнення «думати» і «вчити» воліє «шукати». Багато дітей відкрито визнають, що дуже часто відвідують заборонені батьками сайти. При цьому у них виникає ілюзія всюдозволеності і безкарності. Це спонукає порушувати права людини, а ілюзія безкарності може виявитися пасткою і мати серйозні наслідки в реальному житті – відбувається девальвація моральності [5, с.33]. Інтернет-адикція визнається негативним напрямком трансформації особистості, перетворення діяльності (її мотиваційних, цілеформуючих і операціональних складових), опосередкованої взаємодією з Інтернетом [2, с.89].

Розглянемо конкретні різновиди опосередкованої Інтернетом діяльності, які потенційно здатні вести до глобальних особистісних перетворень. Можна виділити три основні види:

1. Пізнавальна – захопленість пізнанням в сфері програмування і телекомунікацій або, як крайній варіант, хакерство;
2. Ігрова – захопленість комп'ютерними іграми і, зокрема, іграми за допомогою Інтернету або, як крайній варіант, т. зв. ігрова наркоманія;
3. Комунікативна – захоплення мережевою комунікацією або, як крайній варіант Інтернет-адикція, в тому числі залежність кіберсексуальна [3, с.218].

Перераховані наслідки застосування інформаційних технологій у вигляді глобальних перетворень особистості лише в незначному обсязі

стали предметом фундаментальних досліджень, в силу чого нижченаведений аналіз носить характер постановки проблеми.

Хакерство. Захоплення пошуком інформації та застосуванням таких знань характеризує особистісну трансформацію, відому як хакерство [8, с.73]. Найчастіше хакерами стають в підлітковому віці, можливо, компенсуючи цим недостатню розвиненість соціальних навичок. Про нерозвиненість у них особистісної та морально-правової сфери говорять їх заборонні і прямо кримінальні дії. Присвячених даному феномену психологічних досліджень практично немає. Мас-медіа пропонують вважати психологічними особливостями хакерів - асоціальність, обмеженість інтересів, фанатизм. Можна сказати, що хакерство можна розглядати як негативний напрямок особистісного розвитку підлітка. [8, с.74]. Діяльність хакерів підпорядковується як пізнавальній мотивації, так і цілому ряду інших мотивів, серед яких користь, прагнення домогтися визнання своїх здібностей, виразити себе, отримати від суспільства те, що воно заборгувало і т.д. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що у своїх крайніх проявів хакерство є негативною особистісною аномалією. [8, с.75].

На думку Дж. Маркофа і К. Хефнер (1996), хакери - це, як правило, люди з якими-небудь недоліками: згадуються зайва повнота, дитинство в неповній сім'ї, знайомство з наркотиками, відсутність повноцінного спілкування з однолітками і з дорослими і т.ін. Якщо це так, то може бути висловлено припущення, згідно з яким захоплення інформаційними технологіями та хакінг служать компенсацією своїх недоліків [4, с.55]. Існують думки з приводу переконання про повну асоціальність хакерів: вони самотні і не розуміють інших, позбавлені емпатійності у спілкуванні, що не співпереживають своїм співрозмовникам, не вміють зав'язувати контакти, а при реалізації хакерських задумів не віддають собі звіту в наслідках. Якщо це дійсно так, то мова може йти про недостатню вираженість потреби в спілкуванні; про несформованість комунікативних навичок; про інфантілізм як неготовність розуміти наслідки своїх вчинків; про несформованість моральної сфери особистості; про індивідуальну систему цінностей, що розходиться із загальноприйнятою тощо[8,с.75]. Таким чином, дана діяльність сприяє формуванню саме таких схильностей у підлітків, так як в цьому віці вони найбільш чутливі до подібного характеру впливів.

Ігрова діяльність. Визнається вкрай важливим моментом розвитку як окремої людини, так і людських спільнот. Проте в захопленні комп'ютерними іграми найчастіше схильні вбачати загрозу для розвитку особистості, особливо якщо мова йде про підлітків, у яких спостерігається залежність від ігор, коли завзяті гравці йдуть від проблем реального світу з його складністю і важковирішуваними проблемами [13, с.114]. Існують методики, за допомогою яких можна визначити, чи є захоплення Інтернет-іграми безневинними чи це вже залежність. Однією з найменш зрозумілих проблем є принципова можливість перенесення віртуального досвіду в реальне життя. Наприклад, коли гравці поступово приймають на себе роль свого ігрового персонажа. Спираючись на наявні матеріали, можна стверджувати, що очевидні прояви перенесення у гравців можуть носити негативний (перенесення в ілюзорну віртуальність натомість активне

перетворення реальності або адаптації до неї) характер. Наприклад, спроба гравців ідентифікувати себе з агресивним персонажем може переноситися в реальний світ, в реальні відносини [11, с.80].

Особливий інтерес представляють «ігри з ідентичністю» або експериментування з самопрезентацією, що спирається на фундаментальну властивість Інтернету, що задає ситуацію безпеки – анонімність. Живучи життям свого героя, гравці можуть настільки включитися в віртуальне життя, що забувають про реальність. Це може викликати залежність або позначитися на здоров'ї і психічному стані: з'являються безсоння, дратівливість, неухважність, підвищена втомлюваність. Спілкуючись від імені свого персонажа з іншими, гравці починають гірше розпізнавати реальні людські емоції [6, с.14].

Комунікативна діяльність в Інтернеті. Р.Ф. Теперік (Москва) виділяє наступні порушення спілкування при Інтернет-залежності. Вони проявляються у вигляді порушення емоційного компонента спілкування, зниження здатності вловлювати емоційний стан партнера і зниження здатності розпізнавати невербальні аспекти комунікації [12, с. 128]. Комунікативна діяльність, здійснювана за допомогою Інтернету, різноманітна. В даний час відбувається інтенсивне експериментування з анонімністю, від граничного саморозкриття з елементами ексгібіціонізму і/або агравації до обману, схильності до маніпулювання і спроб фактично управляти думкою про себе [7]. Велике значення мають фактори новизни і незвичності досвіду, що дозволяє варіювати ступінь анонімності спілкування. Новизна природним чином привертає підлітків, які, мабуть, найбільш активно експериментують з анонімними формами спілкування. Крім того, підлітки, високо цінують можливість компенсувати і нейтралізувати в ході опосередкованого Інтернетом спілкування ті перешкоди, які нерідко роблять хворобливими безпосередні контакти. Це може призводити до залежності від Інтернету, коли подібне спілкування здатне цілком затягувати суб'єкта, не залишаючи йому ні часу, ні сил на інші види діяльності [14, с. 26].

У найбільш широкому розумінні до проявів залежності від Інтернету відносять не тільки залежність від соціальних застосувань Мережі, але і прихильність до азартних ігор в Інтернеті, електронним покупкам; пристрась до навігації по WWW; пристрась до сексуального застосування Інтернету. Драматизм останнього виду залежності полягає в тому, що він надзгодняє підлітків в перехідному віці, адже це момент статевого дозрівання, і тоді у підлітка формується асоціальне уявлення про секс, що може відкласти відбиток на все життя.

Отримані результати свідчать про те, що основні проблеми «жителя Інтернету» концентруються в сфері самосприйняття. Як відомо підлітки відчують складність в близькому спілкуванні і саморозкритті, а також у прийнятті свого фізичного «Я» і своїх тілесних потреб. Можливою безпосередньою причиною цього є нерозвинені, інфантильні механізми самооцінки, що породжують ідеалістичні вимоги і перешкоджають формуванню диференційованих і адекватних уявлень про себе. Відзначимо ще, що для частини підлітків надмірна залученість в Інтернет пов'язана з готовністю контролювати кожен етап роботи комп'ютерних програм; цю

схильність контролювати вони можуть перенести і в сферу людських відносин, а так, як спроби маніпулювання іншими людьми часто закінчуються невдачею, це може штовхати дітей до замкнутості та соціальної ізоляції [2, с.92].

Таким чином, Інтернет є привабливим засобом відходу від реальності за рахунок можливості анонімних соціальних інтеракцій. Особливе значення тут має почуття безпеки і свідомість своєї анонімності при здійсненні інтеракцій. По-друге, це можливість для реалізації якихось уявлень, фантазій зі зворотнім зв'язком. І останнє – це необмежений доступ до інформації – інформаційний вампіризм [1, с.16]. Як правило, ті, хто стають Інтернет-залежними, міняють свою особистість. Це вже не та гармонійна особистість, а особистість вже адиктивна. По-перше, для адиктивів характерна зміна адиктивної реалізації. Сьогодні він Інтернет-залежний, завтра – любовний адикт, післязавтра – патологічний гравець, а трохи згодом – він пішов у наркотики або алкоголізм. По-друге, небезпека полягає в тому, що дуже часто, рано чи пізно, адиктивні особистості стають соціально дезадаптованими [10, с.25].

Існує думка, що інтернет-залежність це не офіційний діагноз, що вона скоріше є симптомом інших серйозних проблем в житті особистості (наприклад, депресія, труднощі в спілкуванні і т.д.). А якщо врахувати, що підлітковий вік найбільш схильний до різного роду відхилень в поведінці, то можна зробити висновок, що формування залежності від Інтернету найбільш імовірно у підлітків, а також можна констатувати, що вона буде надавати руйнівний вплив на особистість дитини. Таким чином, психологічні механізми впливу інформаційних технологій на людину мають стати предметом ретельного аналізу.

Метою нашого емпіричного дослідження було виявити схильність до адиктивної поведінки у молоді (а саме до залежності від Інтернету).

Програма дослідження Інтернет-залежності в ранньому юнацькому віці була поділена на чотири етапи. Перший етап – формування вибірки дослідження до якої увійшло 30 юнаків (дівчат та хлопців) віком від 14 до 16 років. Другий етап – обрання методик дослідження: опитувальник К. Янг для визначення Інтернет-залежності, методика А. Жичкіної на визначення рівня залежності від Інтернету, анкета геймер-адиктивності, тест Райдаса для вимірювання рівня впевненості в собі та модифікована методика А. Будассі для визначення рівня самооцінки. Третій етап – власне дослідження учнів Ужгородської класичної гімназії, яке проводилось у груповій формі. Четвертий етап – статистична обробка даних вручну та за допомогою комп'ютерної програми Statistika 8.0.

Методичний інструментарій дослідження склали: методика діагностики Інтернет залежності К. Янг, методика А. Жичкіної для визначення рівня залежності від Інтернету, анкета геймер-адиктивності, тест впевненості в собі Райдаса та модифікована методика А. Будассі для визначення рівня самооцінки.

За допомогою кореляційного аналізу з коефіцієнтом лінійної кореляції за Пірсоном в програмі Statistika 8.0 було частково підтверджено гіпотезу дослідження. В ході дослідження були виявлені наступні результати: за методикою К. Янг 47% респондентів показали себе інтернет-залежними, у

37% респондентів спостерігається зловживання користуванням Інтернетом та 16% не виявили себе залежними; за методикою А. Жичкіної 6% досліджуваних виявили себе Інтернет-залежними, спостерігається схильність до залежності від Інтернету у 44% респондентів, відсутня схильність до залежності від Інтернету у 50%; за анкетною виявлено 3% респондентів з серйозною проблемою Інтернет-залежності, сформована Інтернет-залежність спостерігається у 54% досліджуваних, для 13% проблема є актуальною, відсутня залежність від Інтернету – 30%; за методикою А. Будасссі – 43% досліджуваних показали низький рівень самооцінки, 47% мають середній рівень та 10% мають завищений рівень самооцінки; за тестом Райдаса – 3% дуже невпевнені в собі, 20% – скоріше впевнені, ніж невпевнені, 74% мають середній рівень впевненості в собі, 3% впевнені.

Висновки. По-перше, Інтернет-залежність – це нав'язливе бажання ввійти в Інтернет, перебуваючи off-line, і нездатність вийти з Інтернету, будучи on-line. Частина Інтернет-залежних користувачів заміщує спілкування з друзями, сім'єю у реальному житті, на спілкування віртуальне. Симптоми Інтернет-залежності можуть бути як психологічні, так і фізичні: розпач і роздратування, готовність брехати друзям і членам родини, небажання сприймати критику такого способу життя з боку близьких чи керівництва, готовність миритися з руйнуванням родини, втратою друзів і кола спілкування через захопленість Інтернетом, поява відчуття емоційного підйому і своєрідної ейфорії, зневага до власного здоров'я, значне скорочення тривалості сну, уникання фізичної активності або прагнення скоротити її, нехтування особистої гігієни, постійне «забування» про їжу, готовність задовольнятися випадковою й одноманітною їжею. По-друге, отримані дані проведеного емпіричного дослідження дозволили частково підтвердити гіпотезу про вплив рівня залежності від Інтернету на рівень самооцінки та впевненість в собі, що вона вірна для показників самооцінки: особистостям із високим рівнем Інтернет-залежності притаманний низький рівень самооцінки, але зв'язку між рівнем залежності та рівнем впевненості в собі виявлено не було. По-третє, було розроблено корекційну програму у вигляді тренінгу для зниження рівня залежності від Інтернету та підвищення рівня самооцінки і впевненості в собі для молодих людей віком 14-16 років.

Список використаних джерел:

1. Арестова О. Н. Мотивация пользователей Интернета / О. Н. Арестова. – М. : Можайск-Терра, 2000, 431 с.
2. Бабаева Ю. Д. Психологические последствия информатизации / Ю. Д. Бабаева, А. Е. Войсунский // Психологический журнал. – 1998. – Т. 19. – №1. – С. 89-100.
3. Бабаева Ю. Д. Интернет : воздействие на личность / Под ред. Ю. Д. Бабаева, А. Е. Войсунского, О. В. Смыслова. – М. : Можайск-Терра, 2000. – 431 с.
4. Байярд Р. Т. Ваш беспокойный подросток : Практическое руководство для отчаявшихся родителей / Байярд Р.Т., Байярд Д. ; перевод с англ. А. Б. Орлова. – М. : Семья и школа. – 1995. – 208 с.

5. Балонов И. М. Компьютер и подросток / И. М. Балонов. – М.: Эксмо, 2002. – 319 с.
6. Белинская Е. П. Самопрезентация в виртуальной коммуникации и особенности идентичности подростков-пользователей Интернета/ Е. П. Белинская, А. Е. Жичкина // Образование и информационная культура : Социологические аспекты ; [труды по социологии образования] /под редакцией В. С. Собкина. М. : Центр социологии образования РАО, 2000. – Том V. – Выпуск 7. – С. 431-460.
7. Боброва Т. В. Педагогические условия организации профилактики аддиктивного поведения в молодежной среде : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. науки : специальность 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Т. В. Боброва. – М., 2004. – 20 с.
8. Вейценбаум Дж. Возможности вычислительных машин и человеческий разум. От суждений к вычислениям / Дж. Вейценбаум ; пер. с англ. [под ред. А. Л. Горелика]. – М. : Радио и связь, 1982. – 352 с.
9. Войсунский А. Е. Психологические исследования феномена интернет-аддикции / А. Е. Войсунский // Основные разновидности деятельности, 2-ая Российская конференция по экологической психологии, (Москва, 12-14 апреля 2000 г.). – М. : Эксплицентр РОСС. – С.251-253.
10. Короленко Ц. П. Аддиктивное поведение. Общая характеристика и закономерности развития / Ц. П. Короленко // Обзорение психиатрии и медицинской психологии. – 1991. – № 1. – С. 8-15.
11. Семпси Дж. Психонетическая психология : обзор литературы по психологическим и социальным аспектам многопользовательских сред (MUD) в киберпространстве / Дж. Семпси // Гуманитарные исследования в Интернете / Войсунский А. (ред.). – М., 2000. – С.77-99.
12. Смагин С. Ф. Аддикция, аддиктивное поведение / С. Ф. Смагин. – СПб. : МИПУ. – 2000. – 250 с.
13. Чудова И. В. Особенности образа «Я» жителя Интернета / И. В. Чудова // Психологический журнал. – Т. 22. – № 1. – 2002. – С. 113-117.
14. Янг К. С. Диагноз – Интернет-зависимость / К. С. Янг // Мир Интернет. – № 2. – 2000. – С. 24-29.

REFERENCES:

1. Arestova, O.N. (2000). *Motyvatyisia polzovatelei Interneta [Motivation of web users]*. Moscow: Mozhaik-Terra [in Russian].
2. Babaeva, Yu. D & Voiskunskyi, A. E. (1998) *Psikhologicheskyye posledstviya ynfomatyzatsyy [The psychological consequences of informatization. Psikhologicheskyy zhurn – Psychological Journal, Vol. 19, 1, 89-100]* [in Russian].
3. Babaeva, Yu.D. (2000) *Ynternet: vozdeistviye na lychnost [Internet: impact on personality]*. Moscow: Mozhaik-Terra [in Russian].
4. Baiiard, R.T. (1995) *Vash bespokoinyi podrostok [Your restless teenager]*. Moscow: Semia y shkola.
5. Balonov, Y.M. (2002). *Kompiuter i podrostok [Computer and teenager]*. Moscow: Exmo [in Russian].
6. Belynskaia, E.P. & Zhychkyna A.E. (2000) *Samoprezentatsiya v virtualnoi kommunykatsii i osobennosti identichnosti podrostkov-polzovatelei Interneta [Self-presentation at virtual communication and features of adolescent users' identit]. Trudy po sotsyolohyy obrazovaniya – Works on the sociology of education, Vol. 5, 7* [in Russian].

7. Bobrova, T. V. (2004) Pedagogicheskiye usloviya orhanyzatsyy profylaktyky addyktivnogo povedeniya v molodezhnoi srede [Pedagogical conditions of prevention of addictive behavior in youth]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Moscow [in Russian].

8. Weizenbaum, J. (1982). *Computer Power And Human Reason*. Moscow: Radio I sviaz.

9. Voiskunskiy, A.E. (2000) Psikhologicheskiye yssledovaniya fenomena ynternet-addyktssy . Osnovnyie raznovydnosti deiatelnosti [Psychological study of Internet addiction. The main varieties of activities] 2-ia Rossyiskaia konferentsiya po ekolohyheskoi psykholohy (12-14 aprelya 2000 hoda), 2nd Russian Conference on Environmental Psychology (pp. 251-253). Moscow: ROSS [in Russian].

10. Korolenko, Ts. P. (1991) Addyktivnoe povedeniye. Obshchaya kharakterystyka y zakonomernosti razvityia [Addictive behavior. General characteristics and patterns of development]. *Obozr. psykyhat. y med. psykhol – Browser Psychiatry and Medical Psychology, Vol. 1*. [in Russian].

11. Sempsy, J. (2000) *Psybnetycheskaia psykholohyia: obzor lyteratury po psykholohyheskym i sotsyalnym aspektam mnogopolzovatelyskh sred (MUD) v kyberprostranstve [Psybernetic psychology: a review of literature on the psychological and social aspects of the multi-user environments in cyberspace]*. Moscow [in Russian].

12. Smahin, S. F. (2000) *Addyktssyia, adyktivna povedinka [Addiction, addictive behavior]*. SPb.: MIPU [in Russian].

13. Chudova, Y. V. (2002) Osobennosti obraza «Ya» zhytelia Interneta [Features of self-image of an Internet resident]. *Psykholohyheskyi zhurnal – Psychological Journal, Vol. 22, 113-117* [in Russian].

14. Yanh, K.S. (2000). Dyahnoz – Internet-zavysymost [Diagnosis – Internet addiction] *Myr Interneta – World Internet, Vol. 2, 24-29* [in Russian].

Соломка Э. Т., Михайлышин У. Б. Психологические особенности Интернет зависимости в раннем юношеском возрасте. В статье рассматриваются некоторые аспекты психологических особенностей влияния Интернет-зависимости на личность в раннем юношеском возрасте. Проанализировано, что Интернет – зависимость – это навязчивое желание войти в Интернет, находясь off-line, и неспособность выйти из Интернета, будучи on-line. Установлено, что влияние уровня зависимости от Интернета на уровень самооценки и уверенности в себе верна для показателей самооценки: личностям с высоким уровнем Интернет-зависимости присущ низкий уровень самооценки, но связь между уровнем зависимости и уровнем уверенности в себе обнаружено не было. Разработано коррекционную программу в виде тренинга для снижения уровня зависимости от Интернета и повышение уровня самооценки и уверенности в себе для молодых людей в возрасте 14-16 лет.

Ключевые слова: Интернет-зависимость, Интернет-аддикция, характерство, игровая деятельность, коммуникативная деятельность в Интернете, адиктивное поведение.

Solomka E. T., Mykhailyshyn U. B. Psychological characteristics of Internet addiction in early adolescence. The article deals with some aspects of the psychological characteristics of Internet-based impact on personality in early adolescence. Internet addiction is analyzed that is obsessive desire to enter the Internet, while off-line, and the inability to get out of the Internet, being on-line. Some

Internet addicted users replaces communication with friends, family in real life with virtual communication. Symptoms of Internet addiction can be both psychological or physical, they are manifested in despair and anger, willingness to lie to friends and family, unwillingness to accept criticism of this way of life from relatives or leadership, willingness to tolerate their family destruction, loss of friends and social circle because of enthusiasm as for Internet, a sense of emotional recovery and a kind of euphoria when on-line, disregard for their own health, significant reduction of sleep duration, avoiding of physical activity or desire to cut it, neglect of personal hygiene, constant «forgetting» about the food, readiness to eat randomly and monotonous food. It was established that impact of Internet addiction severity on self-esteem and confidence depends on a self-esteem level: individuals with high levels of Internet addiction have low self-esteem, but there is no correlation between addiction severity and self-confidence. The correctional program in a training form is developed to reduce Internet dependence and to increase self-esteem and confidence for young people aged of 14-16 years.

Key words: Internet addiction, hacking, playing activity, communication activity on the Web, addictive behavior.

УДК 316.614.034; 316.624

ПСИХОГЕННІ ФАКТОРИ ТА ТЕХНІКИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ПОТЯГУ ДО ВЖИВАННЯ ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИХ У ХІМІЧНИХ АДИКТИВ

Старков Д. Ю.,

молодший науковий співробітник лабораторії психології соціально дезадаптованих неповнолітніх Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ

У статті розглянуто участь патологічного потягу (ПП) до вживання психотропних речовин у синдромі хімічної адикції. Описано феноменологічну картину проявів ПП. Розглянуто наркологічну, біхевіоральну та когнітивно-поведінкову моделі ПП, показано їх недостатність у описі цього феномену. На основі теорії мотивації Ж. Нютена побудовано нову модель патологічного потягу, де адиктивна мотивація до вживання розглядається як закріплений досвідом інструментальний канал задоволення базових потреб. Показано первинну необхідність створення альтернативних «здорових» каналів задоволення потреб у роботі з ПП зокрема та у лікуванні адикції взагалі. Запропоновано принцип побудови роботи по нейтралізації ПП та наведено конкретні техніки.

Ключові слова: патологічний потяг, хімічна адикція, техніки нейтралізації, психотропні речовини, адиктивна поведінка.

Постановка проблеми. Патологічний потяг (ПП) до вживання психотропних речовин відіграє значну роль у загальній картині біо-психосоціального синдрому хімічної адикції. Загострення ПП може бути причиною повернення до вживання, тобто перешкоджає досягненню мети-мінімум «лікування» адикції – досягнення стійкої довгострокової ремісії. Тому в усіх підходах психотерапії адикцій визнається важливість роботи з ПП. А в наркологічному підході ПП взагалі вважається центральною проблемою адикції: «основною мішенню – стрижневим розладом синдрому

256